

ISSN 1451-5415

Г О Д И Ш Њ А К

ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Година XX, број 8

Филозофски факултет у Нишу

Ниш, 2006.

Слободан Реметић (Београд)

ЈОТОВАЊЕ У ГОВОРУ ГОРЊЕГ БИРЧА

Айсџраќи: Аутор износи податке у вези са јотовањем сугласника у говору Горњег Бирча.

Кључне речи и изрази: Доњи Бинач, херцеговачко-крајишки дијалекат, источнобосански дијалекат, ново јотовање, подновљено јотовање, јекавско јотовање, специјално јотовање.

1. Међу фонетским особинама незаобилазним при класификацији српских дијалеката новом и јекавском јотовању сугласника припада врло високо место. У том смислу поприлично је замагљена слика источнобосанског простора. У нашем случају има доста непрецизности и недоречености у вези са границом источнобосанског¹ и херцеговачко-крајишког дијалекатског комплекса у широј кладањској зони, терену на коме се сучељава више говорних типова: бошњачки екавско-јекавски шестоакцентски говор Кладња и околине (Реметић 2004. и тамо нав. лит.), бошњачки тухолски са два реда африката (Халиловић 1990), бошњачки ијекавски који зна само за гласове *ћ* и *ђ*, а река Дрињача, која пролази кроз кладањску варош, уједно је и линија разграничења двеју српских пространих зона: источнобосанских Ера (у народу и *Кадилук*), области омеђене рекама Дрињачом, Ступчаницом, Биоштицом и Кривајом, и Бирча (Реметић 2000: 505). Одавно се зна (Реметић 1970; в. и Реметић 2000: 505) за извесне разлике у говору источнобосанских Ера и њихових суседа Бирчака.

2. Захваљујући труду Д. Вујичића познате су нам основне особине говора Доњег Бирча, који „захвата шире подручје око средњег тока ријеке

---

¹ Овај дијалекатски тип у дијалектологији је најпознатији под именом источнобосански ијекавскошћакавски (Брозовић 1966), али се касније појавио и други термин: источнобосански дијалекат (прво у неким Ивићевим радовима). Мислимо да је овај други назив бољи и прецизнији будући да сви говори тога типа нису ијекавски или, пак, шћакавски. Примера ради говор кладањских муслимана, несумњиво најарханичнији представник дијалекта, карактеришу екавско-јекавска замена јата и штакавизам (Реметић 1982, Реметић 2004). Речено, разуме се, ни у ком случају не задире у његов статус засебне дијалекатске целине у штокавском наречју.

Дрињаче, сјеверозападно од Власенице“ (Вујучић 1981: 195). Нашим прилогом обухваћен је већи део Горњег Бирча, његова рубна зона наслоњена на „ерску“ област. Од дванаест испитаних села² једанаест се налази на подручју некадашње кладањске општине, а данас припадају Федерацији Босне и Херцеговине. То су: Брдијељи (скр. Б), Врановић (В), Лупоглаво (Л), Мајдан (Мај), Матијевићи (Мат), Младово (Мл), Ноћајевићи (Н), Пелемиши (Пел), Пепићи (Пеп), Старич (Ст) и Ступари (Сп). Општине Власеници припада једино Мишар (Мш), уједно и једино насеље у којему је грађа прикупљана од тамошњих данашњих житеља, док је у другим случајевима сниман говор избеглица смештених у Власеници, Чолопеку и Горњем Шепку код Зворника. Корпус података на основу којих је писан овај рад чини четрдесет и пет сати везаног говора аутентичних носилаца локалног идиома. Понајвише грађе (петнаест сати снимака) прикупљено је у говору житеља Пепића, насеља које је, као и Матијевићи, укључено у мрежу пунктова Српског дијалектолошког атласа.³

3. Разуме се да је очуван резултат прасловенског јотовања секвенци *шј, дј*: *јмлаћени* Пел, *свѣ-тѡ смлаћено* Н, *пѡље било засаћено* Пеп, *мећа* Мат, *ѡрећа, ѡрећу* Ст, Сп, *узѡ млаћу*, Мај, *ја добре граћѣ*, *јуначе* В, *свијѣћу* Пеп итд. И у Горњем Бирчу уместо лика *госѡоћа* говори се *гѡсѡоја* Л, Н, Пел, Пеп, *гѡсѡоћу* Мат, Мај, *гѡсѡоје* Пеп, од-овије-*гѡсѡоја* се не-мере никуд Мш. У Горњем Бирчу је доследно: *Госѡојине* посте Пеп, *прѣд-Госѡоју* Пеп, Међудневница је од Великѣ *гѡсѡоје* до-Малѣ Пеп, и Васкршњѣ и Госпојинскѣ посте Н. У великом Рјечнику ЈАЗУ указује се на могућност добијања лика *госѡоја* од *госѡоа*, облика добијеног испадањем међувокалског *ћ*. Можда у свему овоме не треба потцењивати утицај црквеног језика, у којему се (уосталом, и у самом календару) одомаћио лик *Госѡојина*.

За разлику од говора кладањских Бошњака, код којих се слушају потврде типа *Јурјев, ѡ-Јурјеву*, код Бирчака је једино: *Ѡ-Ђурђеву*, ка-ће-ши-шат ѡвце Пеп, Некад зна пас *пѡ-Ђурђеву* Пеп, *пѡ-Ђурђовунѣ* Мш, *Ѡне*, *глуѡ* било, *учи-Ђурђеванѣ* јашу, там-ѡне, на-некаку *вратѡлу* Мш, *Прѡславѡли Свѣтѡг Ђѡрђију* Пеп, *прије Свѣтѡг Ђѡрђије* Мат.

² Три Кладњу најближа села (Старич, Младово и Врановићи) обухваћена су нашим студентским истраживањима чији су резултати објављени пре три и по деценије (Реметић 1970).

³ Највећи део грађе у говору Пепића снимно је аутор овога прилога у Власеници, а остатак — господин Милисав Крајишник (рођен 1965. год.), привремено насељен у Горњем Шепку, а потом у Брањевоу код Зворника, пре рата пољопривредник у селу Ковачићима код Кладња, вишегодишњи сарадник Српске академије наука и уметности у прикупљању језичке грађе од носилаца српских говора од Тузле до Сарајевског поља. Грађа за овај рад прикупљана је у времену од 1998. до 2003. године.

4. И за ову прилику прикупљена нова, богата језичка грађа недвосмислено потврђује *шћакавски* статус Горњег Бирча. Доследно је, дакле: *йишија* Пел, Пеп, Мај, Мат, *йишии* Н, *шија* Н, Мл, *шијаом* В, Пел, Пеп, *шиедимо* и-ми Сп, *ојришии*чла нџе Л, *ојришии*шеи-и, бона Н, Ђе-нџ коњ *њишии* Б. *Зайишии*мо ко-љуће гује Мш, Ђеца бучу, циче, *вришии* Мл, *шиенад* Мш, *џгњишии* ко *џгњишии* Н, *џгњишии* врућо Пел, Л, *џгњишии* Мај, Н, Пл, Пеп, око *џгњишија* Пеп, Пел, Л, Обиђе опе око-*џгњишија* Пеп, Обаведџе око-*џгњишија* Пеп, на-*џгњишии* Л, Мш, Мат, на-*џгњишии*у Пеп, Н, соба с-*џгњишии*ом Мл, пред-отијем-*џгњишии*ом Б, била *џгњишија* Пеп, двает друго *џдшии* Пеп, *грабљишии* Мш, *грабљишии* Мај, Пеп, Мат, *косишии* Пеп, Сп, Л, Мат, *комјришии* Пеп, ни-куће ни-*кућишии*а Пеп, *мошичишии* Мл, Мат, Имали-смо та-звана *Рудишии*а Мш, у-*Рудишии*ма чували Мш, *сјришии* Л, Пеп, Мај, *завије*-га *сјришии*ом Пеп, *залије*-га *сјришии*ом Пеп, Онџ-*сјришии*е се йскисели у-онџ-сјрутки Мај итд.; кугле џко-на[с] *звјжде* Пел, *звјжде* гранате Мај, *можданчу* Пел, *зјждише* й-кућу й-сламу Л, *звјждењак* (даждевњак) Пеп, Пал, *џуждевњак* (даждевњак) Пеп.

5. За прогресивне штокавске говоре Горњи Бирач везује и судбина група *ји* и *јд* у композитима гл. (-)иши: *за-мрака дођем* ис-Тишче Пеп, *дође* с-коњом Пел, *дођоше* двојица Пеп, *доћи*е й-ви Пел, шљива-се *надође* брзо Сп, док-ја-*идђем* Мл, *идђеш* Н, *идђеш* Мш, *идђу* кући Пеп, ко-гџ *идђе* Пел, није могло *јрође* Пеп, Не-мере посла џвде *нађе* Пеп, *зађе* Мш, да-*јронађе* Л итд., као и аналошки облици типа: *дџлика* један чџек *јзиђе* Л, да *јзиђу* Мај, да се *џбиђе* око-џгњишта Пел, Неко кае не-меремо *доћи* Пел, кут-ће-млада *јроћи* Пел, неш-је лако *наћ* Мат, мџгу-л тамо *заћи*? Сп итд., а у наслону на ове и сличне облике добијено је и: *униђе* Б, *униђу* Л, *наниђу* Л, Мат итд.; *унићи* Мат, Мш, *Униђе*-ти краве у-жито. Данас се, по свему судећи, само изузетно могу чути аналошки ликови типа *йђем* сам сђерма Пеп, У-Гучину *йћи* пјешке Пеп. Аналошки модел през. основе гл. *ићи* доминира у говору кладањских Бошњака (Реметић 1970: 116).

6. Ново јотовање извршено је у обиму карактеристичном за најпрогресивније штокавске ијекавске говоре херцеговачко-крајишког типа. У прикупљеној грађи оно изостаје, а ни ту доследно, практично једино у облицима придева **divъjъ* (о томе ниже). У Горњем, као и у Доњем Бирчу, говори се:

грање Пел, Пеп, Сп, Мш, *пџкри грањом* Пеп, Мл, *грањом* великијем Мш, *заградијо йрњом* Пеп, *заградијо грањом, йрњом* Л, на *гребењање*, на *чешљање* Пеп, о *Преџбражџу* Пеп и сл.;

коље Мш, све *кољом* пџдупрџ Н, лако је на-*весџе* Мат, у-*весџу* и ратлуку пџпијо Мај, *зеље* Л, са-*зељом* Пеп;

и́ди у́з-Ду́бље Пеп, гра́бље Ст, Сп, Мл, Н, Л, на-гра́бље Н, грђ́бље Мат, на-грђ́бљу Сп, за-грђ́бљом Пел; Озгђ метнђ не́кђ дрђвђље Пеп, Пуши́ла се ма-ши́на са-дрђвђља Сп;

сно́йље Пеп, Л, Пел;

и́имљен Пеп, Л, до́нијо ми и́имљена Б;

от-ко́жђ кра́вљђ Сп, кра́вљије[м] мли́јekom Пеп, за-здравђ Сп, дрђвља́д повелђка́ Мш, велђку́ дрђвља́д Пеп, метнђш мђтке, дрђвља́ди Мај, дво́је, трђје дрђвља́ди Пеп, у́змеж дво́је дрђвља́ди Мат, дво́је дрђвља́д Мај, трђје дрђвља́д Мај, на трђје дрђвља́д Мат, ме́ђу-оно́-дво́је дрђвља́д Мл, дивђла́ке Мај, Н, Наку-пи́мо дивђла́к, има́мо фи́није Мл, дивђи́је дивђла́ка́ Мш, Дивђла́ци (дивђље сви-ње) по́једу́ ку́рузе Пеп, прђшо́ дивђла́к Мат, ни́кла је дивђла́ јабука Пеп, шта́-је крђме дивђло́ Мш, али и: дивђи́ ко́њи Пеп, дивђи́ крђмци Пеп, Н, ко́-и-дивђи́ крђмак Пеп, дивђи́је кру́шке Мш, Мај, дивђи́је крђма́ди Л, дивђи́је ко́за́ Л, дивђи́ја́ ситни́ца (врста трешње) Пеп. Фонетизам типа *диви*, *дивија* срећемо и у Доњем Бирчу (Вујичић 1981: 204) и у мајевичком говору (Радовановић 2002:341). Појава је несумњиво морфолошког порекла: наслањање на примере типа *овчи*, *овчије*, а можда и на именицу *дивина* (дивљина), посведочену и у Бирчу и на Мајевници. Аналошког порекла су и форме *ошље* (према *зеље* и сл.) Пеп, ма́ло дрђужља́ Мш, поред дрђужје́ Мат, Сви-су и́рвља́ци (можда према и́рвљена-ци, в. ниже у т. 8) једна́ци Пеп;

бра́ћа ма́ли Мај, Остала-ми бра́ћа ма́ли Л, освђте-ме, бра́ћо Пеп, и́рђђу́ ве́че́ Мш, ован и́рђђа́к Мај, има́ оно́-са́ће́ Мај, са́ће́ прђтопђ Л, ко́то са́ћа Пеп, оплетђ и́рућом Пеп, Неко-је плео не́кијем и́рућом Пеп, ли́сће́ Пел, Пеп, Сп, Мш, по́кри ли́счом Мат, и́ласће́ Пел, Пеп, на-и́ласће́ Мш, љђсћа́к Пеп, би́ло љђсћа́ка и-у-нас Пеп, на Ра́скрђче́ Мл, ту́да кроз-оно́-ра́скрђче́ Мај и сл. Свакако је према *лишће* добијено и: исплетђ от-и́русћа́ Мај, Кош-се исплетђ от-и́русћа́ Мај, Би́ло са и́рђсчом Пеп, у́дарђ и́рђсче́ (в. и Радовановић 2002: 341);

рђђа́к Мш, Пел, Пеп, Сп, Л, Зва́ли-су-ме отђ-рђђа́ци Пеп, ти́јем-рођа́цима Пеп, с-оти́јем-рођа́цима Пеп, Мш; су́ђе Пеп, Има́ли смо су́ђе Пеп, опе́ри су́ђе Мат, су́ђе опе́ри Н, скува́ј у-су́ђу Пеп, Оно-се изли́је у-су́ђе Пеп, грђђђе́, грђђђом Пеп, ста́ро гво́зђе́ Пел, вру́ћо гво́зђе́ Л, ђвколо-је гво́зђе́, ђд-гво́зђа́ Пел, Ша́рали-смо во́ском и они́јем-гво́зђом Пел, Са́вијемо од-гво́зђеши́а Мај, не́ка гво́зђа: ко́-гво́зђа Пеп, са́мо гво́зђа у-шуми Пеп, У-мо́га стри́ца би́ла пђтнђстера гво́зђа Пеп, курја́чија́ гво́зђа; Пеп, да-не́-мере ђдни-јет гво́зђа́ Пеп, гво́зђа́ (гво́здене ви́ле) Пеп, Гво́зђама-се ни́је купђло си́јено Пеп, Би́ла она́-гво́зђи́ца и-у-њи́-се на́прави́, бу́ду кола́чи су́ви, гво́зђа́ци Миш, И гла́ђу-се па́тили Мш;

Сви́јетња́к ле́ти, ле́ти, са́-се Пел, Оперђм ко́су и са́-се ко́са Пеп, ја́-оба́са брђда и до́лне Пеп, Био-је и́рђсја́к Пеп, Би́јо го́ли и́рђсја́к Пеп, и́рђсја́чка́ то́рба Л, су́и́ра Пеп, Мл, Мат, Мај, Сп, Н, су́и́ри́ да́н Мл, Мај, Мш,

Пел, Н, Л, *суџри* дан увече Пел, *Суџри*-ме дан он опѣ доведѣ до бусијѣ Мл, *суџра* увече Пеп, *ѣресуџра* Н, Пеп, Преводим данас ја положника, *суџра* тѣ, *ѣресуџра* онѣ, *засуџра* онѣ Мај;

козѣ млијѣко Сп, *козѣ*-се тамо ткало Н, Од-Веселна Максимовића, *козѣ*ка Мај, Узмѣш от-*козѣ*га — зобницу Н. У снимљеној грађи нашао се и облик *ѣзуџра* Сп, поред *ѣзуџра* Б, Пел, Пеп, Мај, Мат. У грађи имам једино *ѣзѣшиѣ* коња Пеп.

7. У добро познатим категоријама (првенствено у трпном придеву Белићево VIII и итеративима VI врсте, код глагола изведених од основа *ѣусѣти*-, (-)*мјесѣти*-, (-)*крѣти* и сл.) долази до такозваног подновљеног јотовања.

замѣшен Пел, *замѣшено* да-нѣ-мере даље Н, што-смо-ти јучѣ *ѣгосѣне*, не-иди и нѣ-пѣтѣј Мш, како-си *чѣшен* у-пуницама Н, Што-ми нѣјсмо *крѣцени* Пеп, нѣје *крѣшена* Мат, Није било *некрѣченије* Пеп, малѣ *крѣнење* Пеп, *намјесѣени* Мат, *намјесѣена* бѣшѣка Л, *намјесѣено* Пеп, свѣ (све је) *ѣроѣѣшено* Мш, *ѣроѣѣшена* наѣ држава Л; *ѣсѣѣ*-се вода Б, *ѣсѣѣ*-су они њѣга Пеп, *ѣсѣѣ*-се ѣс-трнкѣ Пеп, *сѣсѣѣ*-се конопѣма у пѣнѣну, *сѣсѣѣ*-нас људи с конопѣма Мл, лѣнаѣ *ѣсѣѣ*н Мат, *намјесѣѣ* Пеп, Л, *намјесѣѣ*ју струну Пеп, *намјесѣѣ*ју-му рѣку Н, свѣ лијѣпо *ѣонамјесѣѣ* Сп, *ѣкрѣѣ* Мат, Мај, Л, *ѣкрѣѣ* Мај и сл. Да у наведеним и њима сличним примерима не треба гледати потврде *ѣѣкавизма* јемче сличне прилике на широком простору косовско-ресавског, па и шумадијско-војвођанског комплекса. Примера ради подсеѣамо на подновљено јотовање овога типа и у говору Галипоѣаѣа (о томе шире у Реметић 1985: 330 и тамо нав. лит.). Веома је поучан случај Бирча у вези са дометом аналошких прекрајања у облицима гл. *ѣусѣѣѣѣ*, *ѣуѣѣѣѣѣѣ*. Из грађе снимљене у Горњем Бирчу наводимо следеће облике: *Пусѣѣ* ѣвце ѣс-Пепѣѣ Пеп, *ѣсѣѣѣ* гѣведа на-воду Л, *ѣсѣѣ* у-шуму Пел, Кат-се-*ѣсѣѣ*, примѣ-се за-дрво Пеп, Ми-се дољ *сѣѣѣѣ*мо Мл, *сѣѣѣѣ*ла се и она Мш, тѣј-се нѣ-смије *ѣѣѣѣѣѣѣѣ* Мл, виѣѣ-му крѣѣт *ѣуѣѣѣѣ*на Н, *ѣсѣѣѣѣ* ѣвце Мај, Само: Боже помѣзи, *ѣсѣѣѣ* крају гѣтаре Л, Бѣкат *ѣсѣѣѣ* по-њивама Пеп, Онда-нѣ ко-малѣ *ѣѣѣѣѣѣѣѣ* Пеп, мал *ѣроѣѣѣѣѣѣ* кро[з]-свијеѣѣ Пеп, Нѣкѣ авѣзе пѣстѣ Мш, кад-га-је-ѣѣѣ *ѣсѣѣѣ* Пеп. Овакво и слично шаренило облика од гл. *ѣусѣѣѣѣ* и његовога итератива налазе истраживачи и других говора (о томе в. Реметић 1985: 368–369 и тамо нав. лит.).

Морфолошкога порекла је, разуме се, и *-сѣ-* у през. основи глагола на *-сѣѣѣѣ* (*бисѣѣѣѣ*, *ѣсѣѣѣѣ*, *ѣрсѣѣѣѣ* и сл.): *ѣсѣѣѣ*-ми сѣѣр за-сѣна Н, *ѣсѣѣѣ*, прѣсѣ Н, *ѣсѣѣѣ*, бѣна, ѣ-тѣ Пеп, Ако нѣко *зѣѣсѣѣѣ*, дадѣш-му Пеп, *ѣѣѣѣѣѣѣѣ* све-крву, јаѣна нѣ-бѣла Мат, добро-се *ѣрѣѣѣѣѣѣѣѣ* Пеп, Онда-га *ѣрѣѣѣѣѣѣѣѣ* ѣ-болѣст и-свѣ Пеп, нѣшта-ме плаѣ *сѣѣѣѣѣѣѣѣ* у-прѣма Пел, *ѣрсѣѣѣѣ* ѣѣшѣѣѣѣ Мај,

Освјешта кућу и *йршће* по-кући Пел, *йоиршћеи* Пеп, Мај, *йоиршћемо* Пеп, чим *йоиршћеише*? Пеп, *йоиршчи* мало Пеп, *йоиршчи*-га Мл, *йоиршчише*-и макар мало Мш итд. За доследност оваквог творбеног модела у говору Бирча одговорни су, свакако, и суседи Бошњаци, мада је појава посведочена диљем херцеговачко-крајишког (чак до Никшића) дијалекта (Пецо 1964: 91–92 и тамо нав. лит.).

8. Веома је широк домашај и јекавског јотовања у говору Горњег Бирча. Промена је практично доследно спроведена у новодобијеним секвенсама *нје*, *лје*, *д(в)је*, *ије*, *ц(в)је*, *с(в)је*, *зје*. Потврде:

њедра намјеститш Л, у *Њемачкој* Пел, она бере *њемачку* пемзију Мат, *њемачкѣ* паре Мш, било је *сњегѡвѡ* Пеп, *Оснијетѣ*-се, *у-среди-је* *сњетѣ*лика Пеп, *сњетѣ*лѣва шеница Пеп, *нијесмо оглањели* Н, *оглањели* били Мш, *йо-црњело* Пеп;

Биљеш-се да *цури* Л, *дајѣ*-се *биљѣж* Л, *цури дају* *неку* *биљѣж* Мш, *биљѣш* код-менѣ Пеп, *биљешкари* (шарени кукурузи) Мш, *жгљѣбове* (бадњаке) Мш, *жѣлезни* клини Л, на *љѡваку* Л, *зобени* *љѣб* Мш, *ражовни* *љѣб* Пеп, *ражени* *љѣб* Мш, *ражанѡг* *љѣба* Л, *шенишнѡг* *љѣба* Л, *уж-љѣб*. Мај, *крсни* *љѣб* Н, *љѣйчиѣ* Мл, *љѣбови* Пеп, *Нијесам ја* *пѣкла* *тије-љѣбѡвѡ* Пеп, *ијжљѡвѡ* Б, *заљѡвѡш* Пеп, *Млијѣко-се* *ијжљѡвало* у *мљѣкару* Н, *ијжљѡвѡ* Пел, *ијжљѡвала* Пел, Мат, Л, *ијжљѡвайѣ* Пеп, *пита* *ражљѡвѡк* Пеп, *ражљѡвушу* Мш, *ражљѡвѡ* грушаву Л, *страву саљѡвѡ* Мш, *страву саљѡвају* Пеп, *Шљѡвѡ*-се *вода* Мат, *чварци* *буду* *љѡвшиѣ* Н, *оно-љѡвшиѣ* било Пеп, *било-је* *љѣкѡвѡ* Пеп, *Љѣсе* *правѣш* *от-прутѡвѡ* *љѣсковије* Мат, *Мрло*, *кѡ-љѣса* *мрѣ* Мш, *по-љѣсама* Сп, *ѡпанци* *љѣсѡри* Мај, Пеп, *ѡпанке* *љѣсѡре* Мај, Пеп, Пел, *пуно* *тије-љѣсѡ* Пеп, *испод-љѣсѡ* Пел, *дѡ-кољѣнѡ* Мш, Б, *љѣљци* Л, *љѣљѡкѡ* Мај, *љѣйѡс* Л, *йрѣљѣйѣијѡ* Пеп, *љѣйѣну* Пел, *мљѣкар* Н, *мљѣкариѣ* Мл, Н, *кѡзе* биле *мљѣчне* Мш, *самљѡла* Мај, а *жито* било *самљѡвѡно* Пел, *уљегнѣм* Пеп, *уљегнѣш* Пел, Мат, *уљегла* Пел, Пеп, *наљегли* Мл, *наљѣгошѣ* *кола* Пеп, *уљѣже* *у-свињ* Пеп, *уљѣже* и она Пел, *двѡјѣнца* *уљѣгошѣ* Пел, *уљѣгошѣ* *у-кућу* Пеп, *иљѡву* Мај, Пел, *Зѣмља-се* *учинѣ* *са-иљѡвѡм* Мат, *Луќ* *мѡраш* *иљѣй* Мат, *Садиља* *луќ* и *иљѡла* Пеп, *дѡље*⁴ Пеп, *идшѡе* Л, Мш, Мл, Пеп, Сп, *идшѡѣ*-се *мало* *покваријѡ* Н, *идшѡѣн* *пѡватају* *сисе* *сви* и *дѡјѣ* Мај, *семенѡчу* *идшѡѣн* *чупаш* Мш, *идшѡѣ* *рата* Пеп, *поред*: *идшѡе* Пеп, Мш, Л; *шљѣме*⁵ Мај, Пеп, *шљѣйѡчѣнѣца* Пеп;

ђѣд Пеп, *мѡга* *ђѣда* Н, *ђѣвѣр* Н, Пел, *ђѣверѡм*-га *зѡла* Пеп, *Била* *за-отијѣм-ђѣверѡм* Пеп, *дѡѡ* *ђѣвера* *мѡлѡ* Пел, *Дѡѡ* *ђѣвера* *била* *тамо* Н, *По-*

⁴ Изгледа да је чешћи икавски лик са аналошки пренетим резултатом јотовања: *дѡ-лика* Н, Б, *дѡљѣкѡ* Н, Пел, Сп, *дѡљѣкарѣ* Н, Мш. Уп. и „прави“ икавизам: *ѡзѡѡлика* Л.

⁵ Према *шљѣме* добијено је и: *ѡзгѡ-је* *иљѣме* (на глави) Пеп.

гинула-јōј два *ћєвера*, погинула-јōј три *ћєверича* Пеп, *ћєверима* Маг, Сага-ри обуху *ћєверима* Пел, *з-ћєверима* Пел, *з-ћєвером* ошла Б, ишō *з-ћєдом* Пеп, *кō-ћєда* Пеп, *йранћед* и *шукунћед* Пеп, *ћєвојичца* Пеп, даднє *ћєйейу*⁶ Мл, *ћєца* Л, Н, Мш, четверо *ћєцє* Н, Нас-је остало седмеро с матером *ћєцє* Н, петеро *ћєцє* Пеп, Л, по-петнєстеро *ћєцє* Мш, Нашло-нам-се *ћєцє* Мај, Гледājте само двōје мушко *ћєцє* Н, *ћєцу* Н, за-*ћєцу* Н, за-*ћєцōм* Н, *з-ћєцōм* Мај, Мл, Пеп, *ћєчичца* Пеп, *ћєйињā* мајка, *ћєйињу* мајку Пеп, *ћєчаџи* Пеп, до *ћєйињсйва* Пеп, у *ћєйињсйву* Н, Нєма *ћєцє* — *брєзћєйика* Мај, *ћє-си* бй-јо? Н, *јā-виђо* *ће-јєдү* Мш, *ће-се-пōгори* Мш, *ћє* (< *ће је*) Братило? Пеп, зна-ло-сє *ћє* назувак и обојак Мај, *ћє* гōр Сајков млин Пеп, *Ђє* знајү из-Власа-ницā *ћє* мōја штала Пел, *йће* Пеп, *нєће* Пеп, Мл, Мај, Сп, да-га-*нєће* прōко-пāш Пеп, *ниће*⁷ Н, Пеп, Мај, *свāће-се* радило Пеп, *Ђєко-је* мєтō јāја на-мр-в^иљац Мај, Направи *ћєко* дрвенє крєвете Н, *ћєкō* нєће Пеп, *Ђєкā* и-не-рōдй, умрє Пеп, *Ђєкā* пōсије пōврће, *ћєкā* не-пōсије Пеп, *ћєкōј* свєно Пеп, останү живе *ћєкє* Мај, у *ћєкијем* кућама Пеп, на-*ћєкō*[м] мјєсту Пеп, *Ђєкојє* ү-двā нита Мај, по-*ћєкојє* зрно Пеп, Нємаж-га *ћєкайй* чим змастити Н, *Ђєкайй* пү-стє пō-њивама Пеп, Фино од-бадњāка дрвцєта *заћєљāмо* Мл, отє-зупчйће *изћєљā* Мш, *оћєљā* Пеп, *оћєљāју* Мај, Фино *озћєљā* и намјєсти Пеп, Узмє лєсковијє пругићā и *озћєљā-й* Пеп, үзмү по-*ћєљкичу* јєну Мај, И ставй нон-ди као-јєну чйвију, *заћєљак* Мш, *наћєљā-се* Пеп, *ће-ће-се-ћєсйи* сйјєно Мш, пōчō-га *ћєс* Пеп, Како-се *ћєдє* класура Б, *ћєдє* снōплє Пеп, *ћєдємо* Б, Пел, Мш, *ћєдү* лүди сйјєно Мш, *ћєдү* ү-стōг Пел, стōгове *ћєни* Пеп, *ћєла* си-јєна Мај, *саћєс* Мај, *саћєдєм* Мај, саћєдєш Пеп, *саћєдү* Пел, *саћєди* сйјєно Мај, *саћєла* кладњу Мш, Срамōта-је млади лєжат и *сйћєйй* Мај, нијєсам *сй-ћєла* кō-данас Мај, *јā-сйћєла* Мај, *сйћєћу* у-зātвору Пеп, ако-је-*йросйћєло* —

⁶ Резултат јотовања преноси се и у облике где је био дуги јат: Пōвōј направйж *ћєйу* Пеп, *ћєйу* пōнесєш појасйћ Мл, Й-отō пōнесєж *ћєйу* Мл, свōм *ћєйу* Н, дај *ћєйу* Пеп, Дōнесє нєшта *ћєйу* Мш, Штō не-узмєж *ћєйу* тєку? Н, Дōлазє отац и матєр *ћєйу* свōме Мај, одрежє *ћєйу* пүпак Мај, Понєси *ћєйу* да се пōвйјā у-пєленє Мај, Дүбак направијо *ћєйу* Пеп, да-дā-деж *ћєйу* грүду ил-зарйцу Пеп, ни-*ћєйу* свōм Пеп, Жєна куќа за-*ћєйом* Мш, сā-своијєм *ћє-йом* Пеп. У номинативу је, према грађи којом засад располажемо, по правилу *дйјєйє*, мада је у говору старице из села Перића примењено и једно *ћєйє* (үзмє *ћєйє*). Овде се несумњиво ради о утицају суседа, носилаца источнобосанског дијалекатског типа. У Кладњу смо, примера ради, бележили парадигму *дйјєйє-дйјєйа-дйјєйу-дєйє-дєйа-дєйу*. У грађи из нашег села Мишара код Власенице нашла се и реченица: Првō-смо обавйли *з-дйјєйєом*.

⁷ Укрштањем ликова *нигди* и *ниће* дошло се до облика *нићи*: Күд-нам Кāрацйћā смā-кошє па-га-нємā *нићи* Пеп. Поред чешће јотоване варијанте *нєће* може се чути и икавски лик: Ако-трєбā *нєгди* чйвица Пеп. По свему судећи у говору Горњег Бирча нема јотованих примера типа *о(в)ће* и сл. него само: *вōди-га* мєћєш Мш, штā-ћу *вōди* Мај, *вōдикā* Л, ү-двā сата *вōдикā* пōшла у-кōманду Пел, ми-смо *євōде* дōшли Л, нєкō *нōди* сāsпє Н, нaтрљā-се *нō-дикā* Б, Пєри *нōндикā* на вōди прāкљачōм Л, *шүндикāре* Н итд.

седѝ Мш, да-су-*сићели* Пеп, за-*сићѣње* Пеп, *оћевен* Пеп, Сп, није *оћевеније* дошло Мај, *кућѣла* Б, *кућѣлу* Мл, *нећѣла* Сп, Ст, Мат, у-*нећѣлу* Мш, *нећѣљом* Мај, учи-*нећѣље* Н, шѣс *нећѣља* Н, Пеп, седам *нећѣља* Мај, Мат, Сп, Мл, Пеп, Мш, *Нећѣљка* Л, *Нећѣљкину* сестру Н, чисти *ионећѣљник*⁸ Пеп, шта-*гѡђ* једѣм Н, Жита колко-*гѡђ* будѣ Н, *Бѣйињци* Пеп, *Бѣйињци* Н, *Бѣйињци* Мај, славе *Бѣйињце* Пеп, *мећед* Пеп, Н, Л, Мат, Ст, Сп, А *мећед* би-јо, крај-пѡ нас прошѡ Мл, *Мећед*-је долазијо прѣг-пѡ моје куће Мај, да при-ћу *мећеду* Мл, *мећеди* Пеп, Пел, Н, Јес у-наз било *мећѣда* Н итд.;

доћер̄ам Пеп, Доћера̄ чѡек с-коњом дрв̄а Мш, *доћер̄амо* Мш, *доћера-ју*-га Пеп, *доћерај* кући Н, *ићер̄ам* Пеп, *ићер̄а* ис-куће Мш, *ићер̄амо* Пел, Мл, *Ићер̄ај*-дѣ-й, Рајко Пеп, Мѡмир-нас *ићера* Мл, *ићерали* Л, *Ићерало* ис-пећина и *оћерало*-й виж-Ловницу Пеп, па-се-*оћерају* у-жир Пеп, *оћерају* Н, *Оћерашѣ*-га у-Аг Пеп, *Доћер̄ам*-је вѡди па-*йдоћер*, па *ѡвћер* Пеп, Чѣти-ри-су *оћерайи* у-Јасѣновац Л, Он-је *оћерайи* у-Аг Пеп, Отац-ми-је *оћерайи* у-Јасѣновац Сп, Отац-је у-менѣ *оћерайи* у-Јасѣновац Сп, У-мѡга чѡека *оћеран* ѡтац у-Јасѣновац Н, Отац *оћеран* у-Јасѣновац Н, *йрѣћерали* Пеп, *Расћерају* сламу пѡ-соби Пеп, *Расћер̄аиш* ону-сламу пѡ-соби Мај, Они-су-се *расћерали* (развели се) Пеп, Оће лежи на-јаима, а-жена-је *сћерује* Мш, *Фино-су-й сћерали* Лѡвници Пеп, *сћерали* све Пеп, У-камијону све пѡсели ѡви што-су-*сћерайи* Л, *Ућер̄аиш* ѡвце у-тор Мш, Они-су њи у-кућу *ућерали* и попалли Пеп, *ћер̄аиш* коње Пеп, *ћер̄аиш* онѣ-коње Мај, *ћер̄а*, *ћер̄а* коње В, *ћерају* моје краве Пел, Бѣца се *ћерају* по-нѡј-слами Мај, Нѣ-мере вѣчера, *ћерѡ*-се ваздан Пеп, Они-су куне, златке, *ћерали* пѡ-шуми Пеп, Оне-су *ћерале* наше краве Пел, Он-је тѡ *ћерѡ* у-овштици Пеп, Нѣ-*сћеднем*-йм платит Пеп, *ћѣли* кокоши да-набавимо Л, Нијѣсу-се *ћѣли* прѣдати Н, није *ћѣло* ниѣко Пеп, Ето, *сћѣла* јутрѡз доктору Пеп, А ѡнѡ што-сам-*сћѣла* рекнем Пеп, Нијѣсам *сћѣла* бреж-њѣга Мај, Нијѣсу *сћѣли* ниѣкомѣ ништа Пеп, Кат-смо-*сћѣли* јадни да-пѡбјегнемо Пеп, Обадвие-би *сћѣле* мѡме Мици Пеп, ка-се-тѡ-*сћѣло* заратити Н, не-*сћѣше* унић Пеп, и-кат-се-*сћѣде* заратит Мш, уочи-*Сћѣй̄ањѡдана* Мај итд., али је увек: изѡдошѣ *сй̄јѣнѣце* Пеп, и-*сй̄јѣнѣца* било Н, било *сй̄јѣнѣца*, рѣсѡв̄а Л, расте по *сй̄јѣњаку* Мш. У прикупљеној грађи нашао се и *Сй̄јѣй̄ањѡдан* Мај;

ћѣйке читаве Н, разбй-тѡ *ћѣйку* Пел, Пѡмало-се *ћѣйк̄а* сй̄кириѡм Мш, на-*ћѣйалишиѣ*, ѣе-се-цијѣп̄а Б, *ћѣдилка* Пеп, поред: ѡн-доѡд̄аје друге *ијѣйке*

⁸ Нису ретке ни потврде са скавским рефлексом: *неѡѡла* Л, Пеп, Мај, у *неѡѡлу* увѣчѣ Мш, седам *неѡѡља* Мш, Мај, Мл, *йонеѡѡлак* Л, у Чисти *йонеѡѡлак* Мај. Према обичнијим јѡтованим ликовима *ћѣшѣлина*, *ћѣшѣлину* итд. код источнѡбѡсанских Ера, у Горњем Бирчу је, као и код суседних клаѡањских Бошњака, углавном: *ѡѣшѣлина* Пеп, Мај, Л, *ѡѣшѣлину* Пеп, Мај, Сп, шарали-смо *ѡѣшѣлнѡм* Мат.

Пеп, *цјейало* Пеп, Мш, на *цјейалу* Пеп, Од-онок *цјейка оцјейљује* и-оштрї тѣ-зупце *у-грабальа* Мш, *цједљка* Л, Н, *цједлка* Пеп, на *цједлку* Пеп, да-*оцјеђује* сирутку Пеп; *Ћейко* погиде Мај, Јена допанѣ томѣ-ми-*Ћейку* а̀мици Пеп, *Ћейковџа* и Ратковџа биле Пеп, *Ћейковџи* Пел;

гусенџа Пеп, навалле *гусенџе* Сп, било *гусенџа* Мат, *сѣвѣр* Н, паде по-*сѣверу* Мш, па-*ћу-сѣс* Пеп, Нијесам смјела *сѣ[с]* за-синију Мај, *сѣдѣм* Мл, *сѣдѣш*, ткаш Н, да-*сѣдим* Пеп, *о̀н-сѣде* Пеп, доктор *сѣди* неђе Пеп, ако-се-неђе *сѣде* Мај, *сѣдемо* Б, *сѣдим*о Пеп, *сѣдиш*, мѣреш *сѣдавши* Мш, *Сѣду* по-двигје-три па-ткају Мш, *Онда-се сѣду* кумови Пап, *сѣдну* око-ватре Пеп, *о̀н-сѣда* до-долѣбашѣ Мај, *сѣдају* садѣ чѣљад Пап, да-*сѣдају* свѣтови Пел, *сѣди*, бона Мат, *Сѣд* мајка, *сѣд* мајка, *сѣла*-сам и-ја (тим речима позива се рој пчела да уђе у трнку) Мај, *сѣд* мајка, *сѣд* мајка Л, *Сѣдѣјџе*, свѣтови, *сѣдѣјџе* Пеп, Одосмо у-рад, *сѣше*-ви Мш, *ја-сѣла* на-станџици Мл, *ја-најзадња* *сѣдала* Мај, *засѣду* кѣмијѣвци Мш, *иосѣдају* Мај, Пеп, *сѣме* о-тиквѣ Мш, *сѣме* тиквенѣ Пеп, *изборка* и *сѣменка* Пеп, била и *сѣменка* (врста конопље) Пел, да-ми-се-пѣкрију тѣ-*сѣменке* Мл, Саставља *сѣме* са-*сѣменом* Мај, свѣ-кѣк тога-*сѣмена* Н, купиш *сѣмена* Пеп, *сѣмењача* (врста конопље) Мш, *Сѣмењачу* пошлѣн чупаш Мш, Посијеш онѣ-*сѣменџе* у-реде Пеп, *сѣменску* шѣнџу Пеп, *сѣменѣр* Мај, *Сѣмењѣке* (кромпир за сејање) на-оне-рпе у-њи-ви Мл, *сѣмењѣју* ѣвце Мај, *насѣвџа* Пеп, јѣну *насѣвџу* Мш, *расѣвџа* Пеп, Мај, *Сѣћѣм-се*, како-да-се не-*сѣћѣм* Мат, *Сѣћѣм-се* кѣ-данас Н, *иосѣдѣм-се* Н, *ѣселџна* (клизиште) Пеп, *ѣсенѣ-се* зѣмља Пеп, *ѣсенѣ-се* и сѣћѣ у-тућѣ њиве Пеп, било плаѣ *ѣсенуџо* Пеп, Није ни-*ѣсеџијо* да-га-бѣли Пел, имѣл-ти *сѣн* Мај, *сѣнкѣ* неѣма Н, њѣове *сѣнке* Мш, Видѣ *ѣсенѣк* онѣ-дѣљ у-цицвари Мај, *ѣрѣјѣседџик* Пеп, *ѣрѣјѣседџика* ѣпштинѣ Пеп, *сѣрнава* вѣна Пеп, Мај, *сѣрѣнава* вѣна Пеп, *сѣрѣнаџа* вѣна Пеп, Мат, *сѣрѣнаџу* вѣну Пеп, ѣтѣ нарѣт *сѣкѣ* Пеп, *сѣкли* Л, Н, Сп, пѣчѣли јапију *сѣћи* Пеп, *ѣсећи* Мш, *ѣсе-кло* уѣ мѣјѣј крѣви Пел, *ѣсекли* Мл, Пеп, Мат, Сп, Ако неш [родити] *иосѣћу-те* Пеп, *усѣчено* Мај, Мат, Сп, Упада у-онѣ-*усѣке* Мат, *сѣкачи-су сѣкли* Л, а-ѣнѣ *издѣјѣ иосѣку* Мш, Осушиш јѣнѣга *иосѣка* Мај, кат-се-убију *иосѣци* Пеп, за-зиму рѣниш *иосѣке* Мат, Сипаш тиквѣ, мећѣ, *иосѣцѣма* тијѣм Пеп, ѣде у-*сѣчу* Пеп, Синѣви-ми у-*сѣчи* Пеп, кѣ-ћѣ *сѣцаџиш* Пеп, Жѣру *сѣцају* кр-маѣдѣма Пеп, *исѣцаш* Пеп, Сѣцаџик [купус] прије у-киснѣ Пеп, сирутку *кисѣлу* Сп, ако-је-*кисѣл* плаѣ Пеп, *кисѣла* купуса Мат, *кисѣлѣг* млѣјѣка Пеп, На-купиш кѣрмака, бијѣ *кисѣл*, бијѣ варѣн Пеп, *кисѣла* ракија Мај, прѣкуѣш *кисѣлѣ* сируткѣ Пеп, *кисѣлије* краставаѣц Пел, краставаѣц *кисѣлије* Пеп, *кисѣли-мо* кѣм Пеп, Оно-се *кисѣли* двѣ сѣта Пеп, *кисѣлѣло-се* Пеп, Мш, јѣсмо *кисѣли* Пеп, и-онѣ-ѣљѣне *исѣкисѣлим* Мај, *иѣкисѣли* Пеп, Н, *иѣкисѣлиш* Мл, Пеп, Н, *иѣкисѣлимо* вѣну Пел, ѣљѣне *иѣкисѣлимо* Б, да-се-ѣи-*иѣкисѣли* Пеп, *расѣки-*

сели-се Л, *киселичну* саспи у-суд Л, *киселичне* (киселе салате) Мл, *радијон с-киселинама* Пеп, *радијон с-киселинама* Пеп;⁹

Нè-мереш *изесити* сав посек Пеп, *љѐб не-изес* Пел, *Он-изеде* двије-три Пеп, *Пу̀ну ша̀ку у̀ши за-вра̀том, т̀о-изеде* Пеп, *Он̀а-губ̀а изеде* све Пеп, *Ѝзе-дош̀е* стјенџе и-зйда, *изедош̀е* бу̀е, *изедош̀е* у̀ши Пеп, *мо̀љци изедош̀е* Пел, *изедош̀е* и *одош̀е* Пеп, *у̀ши изедош̀е* Мат, Л, Сп, *бу̀е изедош̀е* Ст, В, Пел, *изес̀е*-га стока Пеп.

9. Помало изненађује домашај јекавског јотовања код глагола Белићеве VII врсте, односно супериорност јекавизма над икавским рефлексом у овој граматичкој категорији. Јотовање је широкога маха узело и код дентала и код лабијала. Потврде:

Т̀о-је-би́ла ми́лина *вѝћети* Пел, Ва̀ља-ти ѝћи, ма̀л *вѝћети* Пеп, *одо-ја̀ вѝћети* Л, ту̀-га чу̀, ту̀-га *вѝће* Пеп, Ја̀-вѝћо ђе-једу̀ Пеп, *Вѝћо-му* крм̀ат пу̀штана Н, И-ѐво-ме *осџ̀ећела* Мај, *цикоћански муаџери | Чолопеку доја̀ћели* (у песми) Мш, *т̀о-се-шѝћећело* Мш, *Све-т̀о у-кућама* турскијем *смр̀ћело* Мај, Нè-мереш-т̀и *и́ровр̀ети* вам-на-зо̀фи Пеп, Ни́јесам *лѐћела* ку̀ћи Мај, Сва-сам-та̀ бр̀да *и́рел̀ећела* ногама Мај, рука-ме *бо̀љела* Пеп, *обо̀љела* Пеп, *бо̀љећ̀е* зу̀би ђецу Пеп, жена-му *об̀дље* Н, Ко̀њ не-мере *жив̀љед* бре-зо̀би Б, како-ћу *жив̀љети* Мај, *Ла̀ко-је* ва̀ма *жив̀љети* Пеп, *Ка̀ко-ћеш-т̀и жив̀љети*? Мат, *п̀етн̀естеро* чѐљади *жив̀љело* Пеп, *О-чему-је жив̀љело, жив̀љело-је* *ò-стоци* Пеп, *све ò-том̀е жив̀љело* Мај, *жив̀љело-се* сл̀ожно Б, *жив̀љели* Н, *жив̀љела* Мај. Шта *дòчека*, шта *дожив̀љо* Пеп, *м̀ало-се зажив̀ље* Мш, *и́ре-жив̀љети* Мш, *кò-ће и́режив̀љети* Мл, *и́окѝћљеће* мли́јeko Пеп, *Она-ће осл̀и-ј̀ей̀ети* по̀све Пеп, *По̀шље* острòшке *изум̀јели* Л, *г̀рм̀јело* Н исл., *поред: у̀ви́јек-су-ме ви́дли* Л, *жив̀или* Л. Пеп, *жив̀ла* Мш, *смр̀дле-су* Мш, *м̀ало и́рей̀ри́и* гла̀д и *прежив̀јети* Мш.

Изван глагола VII Белићеве врсте практично и нема потврда јотовања лабијала, с изузетком именице *и́рв̀љенац* (први сват) Мш, Пеп, Мај, Сп, Л. У Горњем Бирчу једино се чује: Једнòм-сам *изб̀јегла* с-м̀атерòм Пел, *б̀је-ж̀ала* Пеп, Пел, Полòмијо-би вратове *б̀јеж̀ећи* Пеп, *б̀јеш̀ице*¹⁰ Пел, *т̀и-м̀јеш̀и́ани* Пеп, *м̀јеш̀ава* Пеп, *м̀јеш̀ичне* пријош̀ње Л, *ум̀јети* Пеп, *м̀јес̀е* дан̀а

⁹ Не може се рећи ни да је екавска варијанта ове основе ретка: *кисео* купус Мш, *кисело* мли́јeko Пел, *кисела* Пеп, *Покисели*-га, *òно-се укисели* Л, *закисели́ти* Пеп, *Јабукe* прист̀ају, *крупне кò-киселке* Мш, *јабукe* ов̀е-*киселкаси́е* Мш, *киселке/кисељаче* (врста јабукe) Мш.

¹⁰ Судећи по подацима досад прикупљеним, у Горњем Бирчу није редак ни икавски лик овога глагола: *Мòрò-сам би́жай* Пеп. *Би́жйи* да-ме-нè-видй Мш, *Би́жйи, би́жйи*, не-кò-љи-ме Пеп, *Би́жйи* òд-мен̀е Пел, *Свој* *љѐб* *једи* и *би́жйи* ку̀ћи Мај, *Би́жйи*, *Јòво*, ку̀ћи Пеп, *Би-ши́је*, *ѐво* *цандар̀а* Мш, *би́ж̀али-смо* Пеп, *Би́ж̀али-смо* и-ми Мш, *Нарòд-је би́ж̀о* до̀љ Пеп, *т̀о-се-би́ж̀ало* от-пу̀та Пеп.

Пеп, Сви-се *омјѣњујемо* (смењујемо) Мш, *извјеш̄а* Мш, *й̄овјешаћ̄е*-нас Сп, *вјѣшар* Сп, Мај, Пеп, Пел итд.

10. Уместо детаљнијих закључака задовољићемо се начелном опашком да јотовање говор Горњег Бирча чини типичним представником такозваног прелазног поддијалекта херцеговачко-крајишког дијалекатског типа (Ивић 1998: 122). И у томе сегменту језичке структуре бирчански говор се оштро дистанцира од источнобосанског ијекавскошћакавског дијалекта. Чак помало и изненађује слаб уплив тога архаичног идиома, са чијим су носиоцима становници Горњег Бирча релативно дуго живјели у непосредном додиру. Прилике у Бирчу подсећају на стање у мајевичком крају (Радовановић 2002). Изгледа да су у бирчанском идиому нешто фреквентнији гласови *с̄* и *з̄*, који се, осим у резултату новог и јекавског јотовања, појављују и у процесу асимилације у секвенцама *сћ* и *зћ* (*лис̄ће*, *ис̄ћерайи*, *гвоз̄ђе*, *оз̄ђељайи*, *з̄-ћецом*, *з̄-ћевером* и сл.).¹¹

Литература

- Брозовић 1966 — Dalibor Brozović, *O problemu ijekavskošćakavskog (istočnobosanskog) dijalekta*. — Hrvatski dijalektološki zbornik, Zagreb, 1966, knj. 2, 119–208.
- Вујичић 1981 — Dragomir Vujičić, *Prilog proučavanju govora Donjeg Birča*. — Radovi, Sarajevo (Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, knj. LXX. Odjeljenje društvenih nauka, knj. 21), 1981, 195–210 + карта.
- Ивић 1998 — Павле Ивић, *Српски дијалекти и њихова класификација*. — Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, Нови Сад, 1998, књ. XLI/2, 113–132.
- Пецо 1964 — Асим Пецо, *Говор источне Херцеговине*. — Српски дијалектолошки зборник, Београд, 1964, књ. XIV, 1–200 (са картом).
- Радовановић 2002 — Драго Радовановић, *Јотовање у мајевичком говору*. — Српски језик, Београд (Научно друштво за неговање и проучавање српског језика), 2002, број VII/1–2, 339–346.
- Реметић 1970 — Слободан Н. Реметић, *Фонетске и морфолошке карактеристике говора Срба у Кладњу и околини*. — Прилози проучавању језика, Нови Сад, 1970, књ. 6, 105–133.
- Реметић 1982 — Мр Слободан Реметић, *О још једном незапаженом екавско-јекавском (босанском) говору*. — Научни састанак слависта у Вукове дане. Реферати и саопштења, Београд, 1982, књ. 11/2, 181–186.
- Реметић 1985 — Слободан Реметић, *Говори централне Шумадије*. — Српски дијалектолошки зборник, Београд, 1985, књ. XXXI, стр. I–XIX + 555.

¹¹ Фреквенцији сугласника *с̄* доприносе и неке друге, специфичне ситуације: Сам *ка-ж̄е* *итис̄-мис̄*, Везуља, и-она [крмача] се њему врати Пеп.

- Реметић 2000 — Слободан Реметич, *Уйошреба инструменџала у говору источно-босанских Ера*. — Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, Нови Сад, 2000, књ. XLIII, 505–521 (са картом).
- Реметић 2004 — Слободан Реметић, *О шесточланом ѝрозодијском сисџему у говору Кладња и околине*. — Зборник радова са међународног научног скупа „Живот и дело академика Павла Ивића“, Суботица — Нови Сад — Београд, 2004, 651–660.
- Халиловић 1990 — Senahid Halilović, *Govor Muslimana Tuholja (okolina Kladnja)*. — Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik, Sarajevo, 1990, књ. VI, 249–358.

Слободан Реметич (Белград)

ЇОТИЗАЦИЈА В ГОВОРЕ МЕСТНОСТИ ГОРНИ-БИРАЧ (БОСНИЈА)

Резюме

Оснору данног исслелованија састављает корпус аудиозаписей, састоящий из 45 часов записанной устной речи. На основании этого материала автор сообщает свои наблюдения о степени реализации процесса ѝотизации в говоре местности Горни-Бирач в восточной Боснии. Население данной территории представляют большей частью беженцы, покинувшие свои семейные очаги во время последней войны. Анализ материала показал, что новая ѝотизация осуществлена в объеме, характерном для самых прогрессивных новоштокавских иекавских говоров (*сџе*, *гвџе*, *браћа*, *дивљака*, *сџира*, *кџе* и т.п.; непоследовательное исключение представляют формы прилагательного *divьъ: *divиџ* крушке, *divи* крмак, наряду с *divља* јабука). В основном последовательно проведена и ѝекавская ѝотизация: *нџдра*, *лџб*, *уљегла*, *иџшье*, *ћевџер*, *саћес*, *нећела*, *ћераши*, *сћели*, *ћейка*, *гусеница*, *сенка*, *изесџи* и т.п. По новоштокавской модели развивались сегменты *-jd-* и *-jt-* в примерах типа *дође*, *доћи*. Третичная, самая молодая ѝотизация имела место в категориях, известных и во многих других штокавских иекавских и экавских идиомах (*замџшено*, *крџени*, *намџсћа*, *сиуџали* и т.п.). Примеры типа *иџшиа*, *иџий*, *врџиџиџе*, *огњџиџиџе*, *звџжде*, *звџждењак* (даждевњак) свидетельствуют о штакавском статусе говора Горни-Бирача. Собранный материал, обработанный в конкретном исследовании, показывает, что результаты ѝотизации согласных говор Горни-Бирача, являющегося типичным представителем переходного поддиалекта герцеговинско-краишского диалектного типа, резко противопоставляют его соседнему восточнбоснийскому (иекавско-щкавскому) диалекту.